



10.22092/irn.2017.112972



طبیعت ایران

دماوند، بلندترین قله و نماد ملی ایران

حسن قلیچ‌نیا*

Damavand, the highest peak and national symbol of Iran

H. Ghelich Nia*

*- استادیار پژوهش، بخش تحقیقات جنگل و مرتع، مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان مازندران، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، ساری، ایران
پست الکترونیک: ms_ghelichh@yahoo.com

* Assistant Prof., Forests and Rangelands Research Department, Mazandaran Agricultural and Natural Resources Research and Education Center, AREEO, Sari, Iran. Email: ms_ghelichh@yahoo.com

چکیده

دماوند، بلندترین قله ایران و به‌عنوان یکی از قله‌های مخروطی شاخص در جهان، زیست‌بوم بی‌نظیری است که به‌دلیل اختلاف ارتفاع چشمگیر و دارا بودن دره‌ها و دامنه‌های پرشمار، گونه‌های گیاهی و جانوری متنوعی را در خود جای داده است. وجود گونه‌های گیاهی کوهستانی و نیمه‌کوهستانی از ویژگی‌های زیست‌بوم دماوند است که در این بین وجود برخی گونه‌های انحصاری بر ارزش و اهمیت آن می‌افزاید. ظرفیت‌های طبیعی دماوند شرایط مناسبی را برای مرتعداری، زنبورداری، گردشگری و کوهنوردی فراهم کرده است. وجود یخچال‌های طبیعی، دیواره و برج‌های یخ‌بلور، حفره‌های متعدد خروج گاز و بخار، توده‌های گوگردی، چشمه‌های آب گرم و آب معدنی در کوهپایه‌های دماوند، دهانه‌ای بزرگ با حوضچه‌ای یخی و شکل مخروطی، از دیگر ویژگی‌های این قله است. وجود گونه‌های شاخص گیاهی و ظرفیت‌های بالقوه طبیعی نیز در آن شرایط مناسبی را برای استفاده‌های گردشگری و کوهنوردی فراهم کرده است. با این وجود دماوند، در شرایط فعلی با آسیب‌ها و مخاطرات جدی روبه‌روست که چرای بیش از ظرفیت دام، جاده‌سازی و تغییر کاربری اراضی، برداشت بی‌رویه گیاهان دارویی و خوراکی و گردشگری و کوهنوردی ناسازگار با محیط طبیعی دماوند از آن جمله است. واژه‌های کلیدی: دماوند، گونه‌های آلبی، البرز

Abstract

Damavand, the highest peak of Iran and one of the world's leading conic peaks, is a unique ecosystem, enjoying a variety of plant and animal species due to the significant difference in height and presence of numerous valleys and slopes. Mountainous and semi-mountainous plant species is a feature of the Damavand ecosystem and the presence of some endemic species adds to its importance. Damavand natural potentials provide favorable conditions for ranching, beekeeping, tourism and mountaineering. The presence of glaciers, crystal ice walls and towers, gas and steam cavities, sulfur masses, hot springs and mineral water in the Damavand foothills, a big mouth with ice ponds, and a cone shape are other features of this peak. Indicator plant species and natural potentials have provided good conditions for hiking and mountaineering. However, Damavand is currently encountered with serious injuries and dangers including livestock overgrazing, road construction and land use change, overexploitation of medicinal plants, as well as tourism and mountaineering, which is incompatible with the natural environment.

Keywords: Damavand, alpine species, Alborz



موقعیت جغرافیایی و ویژگی های اقلیمی و زمین شناسی قله دماوند

بلندترین قله سلسله جبال البرز، قله بلند و باشکوه دماوند است که به شکل مخروطی بوده و در قسمت مرکزی البرز و در جهت شمالی دره هراز مازندران، در بخش لاریجان شهرستان آمل، ۶۲ کیلومتری غرب آمل، ۲۶ کیلومتری شمال شهر دماوند و در فاصله ۶۹ کیلومتری شمال شرقی تهران واقع شده است. این قله در محدوده طول جغرافیایی بین ۵۲ درجه و ۷ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۳۵ دقیقه شرقی و عرض بین ۳۵ درجه و ۴۹ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵ دقیقه شمالی واقع است. ارتفاع آن از سطح دریا ۵۶۷۱ متر، متوسط بارندگی سالانه ۵۴۰ میلی متر و ریزش ها در ارتفاعات بیشتر از ۳۰۰۰ متری به طور عمده به صورت برف است. حداکثر مقدار بارش در نقاط فوقانی (۳۰۰۰ تا ۴۰۰۰ متر) است که بر اساس نقشه های اقلیم به ۷۷۵ میلی متر می رسد. متوسط درجه حرارت سالانه در ارتفاع کمتر از ۳۰۰۰ متری از سطح دریا ۱۵-۸/۸ درجه سانتی گراد و در ارتفاعات بیشتر از آن حداکثر ۵/۶ درجه سانتی گراد است که با افزایش ارتفاع به کمتر از صفر نیز می رسد. سرعت باد در دماوند گاهی از ۱۵۰ کیلومتر در ساعت می گذرد. البته سرعت باد در کوهپایه ها گاه به ۷۰ کیلومتر در

ساعت می رسد. بیشتر بادهای از غرب و شمال غربی می وزند. فشار هوا نیز در قله دماوند نصف فشار هوا در سطح دریا است. آتشفشان دماوند به عنوان پدیده ای منحصر به فرد، در البرز و ایران ساختار ویژه ای دارد و تکاپوی مرحله به مرحله آن با جاری شدن گدازه های آتشفشانی و خاکسترهای همراه در این بخش از البرز، چهره ای جدید به منطقه داده است. از نظر زمان سنجی، سن آتشفشان دماوند به کواترنر نسبت داده شده است.

تنوع زیستی

عناصر گیاهی موجود در منطقه مورد مطالعه (مخروط دماوند)، تعداد ۳۷۰ گونه گیاهی از ۲۰۶ جنس و ۵۶ تیره است. تیره های گل آفتابگردان (*Asteraceae*) با ۵۶ گونه، تیره بقولات با ۳۵ گونه، تیره گندمیان (*Poaceae*) با ۲۵ گونه، تیره نعنا (*Lamiaceae*) با ۳۰ گونه، تیره شب بو (*Brassicaceae*) با ۲۳ گونه، تیره میخک (*Caryophyllaceae*) با ۲۰ گونه و تیره گل سرخ (*Rosaceae*) با ۱۹ گونه از تیره هایی هستند که بیشترین تعداد گونه را به خود اختصاص داده اند.

شکل زیستی گونه های گیاهی کوه دماوند شامل همی کریپتوفیت ها با ۲۳۲ گونه (۶۲/۷ درصد)، تروفیت ها با ۵۵ گونه (۱۴/۹ درصد)، ژئوفیت ها با ۴۰ گونه (۱۰/۸ درصد)، کامفیت ها با ۳۰ گونه (۸/۱ درصد) و فانروفیت ها با ۱۳

مهمترین
وبیشترین گیاهان منطقه
دماوند کوه در ارتفاعات ۲۴۰۰
تا ۳۵۰۰ متر از سطح دریا حضور
دارند که در قالب تیپ های مرتعی در
منطقه مشاهده می شوند. بیشترین
تمرکز چرای دام نیز در همین
منطقه رویشی است.



شکل ۲- گونه آلی *Physoptachys gnaphalodes*.
(عکس از: حسن قلیچ نیا).



شکل ۱- گونه آلی *Vavilovia formosa*.
(عکس از: حسن قلیچ نیا).

مراتب بعدی قرار می‌گیرند. گونه‌های آلبی که در ارتفاع بیش از ۳۵۰۰ متری در ایران می‌رویند در کوه دماوند از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. با توجه به اینکه حدود ۲۲/۵ درصد از گونه‌های آلبی، انحصاری ایران هستند (Noroozi et al., 2007)، اهمیت

گونه (۳/۵ درصد) است. گونه‌های متعلق به ناحیه رویشی ایرانی- تورانی با ۲۱۱ گونه (۵۷ درصد) و ایرانی- تورانی- مدیترانه‌ای با ۷۳ گونه (۱۹/۷ درصد) از مهمترین گونه‌های موجود در منطقه هستند و سایر گونه‌ها مربوط به گونه‌های دو یا چند منطقه‌ای هستند که از نظر اهمیت حضور در



شکل ۴- گونه *Senecio iranicus* در ارتفاعات بیشتر از ۴۰۰۰ متری. (عکس از: حسن قلیچ‌نیا).



شکل ۳- حیات وحش در ارتفاعات بیشتر از ۴۰۰۰ متر از سطح دریا. (عکس از: حسن قلیچ‌نیا).



شکل ۶- دهانه گوگردی دماوند. (عکس از: منابع اینترنتی).



شکل ۵- دشت شقایق با گونه *Papaver bracteatum*. (عکس از: حسن قلیچ‌نیا).



شکل ۸- نمایی از حیات وحش دماوند. (عکس از: حسن قلیچ‌نیا).



شکل ۷- گونه *Androsace villosa* در ارتفاع ۴۰۰۰ متری از سطح دریا. (عکس از: حسن قلیچ‌نیا).

Potentilla argentata, *Vavilovia formosa*,
Lepechinella persica و *Paraquilegia caespitosa*

از جمله مهمترین گونه‌های گیاهی انحصاری البرز در ارتفاع ۳۹۰۰ تا ۴۴۰۰ متری از سطح دریا در دماوند کوه هستند. محدوده رویش گیاهان در دماوند تا ارتفاع ۴۸۰۰ متری از سطح دریا بوده و در این ارتفاع، گونه‌های *Senecio vulcanicus*, *Veronica aucheri*, *Alopecurus himalaicus*, *Achillea aucheri*, *Paraquilegia caespitosa* رویش دارند.

از ویژگی‌های رویشگاه‌های آپی دماوند می‌توان به فصل رشد کوتاه، تغییر سریع درجه حرارت، وجود باد، کم بودن عمق خاک، بالا بودن اشعه ماورای بنفش، کم بودن مقدار دی‌اکسیدکربن، تمرکز تولید گیاهان در ریشه، مقاومت به درجه حرارت پایین و وجود بیشترین درصد گونه‌های انحصاری اشاره کرد.

تنوع گونه‌ای زیاد در این منطقه بیانگر تنوع زیاد شرایط اکولوژیک و ظرفیت بالای گونه‌زایی در این بخش از البرز است. اکوسیستم‌های کوهستانی به‌علت داشتن گونه‌های گیاهی خاص خود برای حفظ تنوع آنها (یکی

از مظاهر اصلی تنوع زیستی) به‌نوعی خزانه ژنتیکی مرکزی محسوب می‌شوند. از طرفی این مناطق به‌دلیل ظرفیت‌های ویژه خود در جهت تأمین نیازهای تفریحی و دارا بودن منابع طبیعی متنوع، بسیار آسیب‌پذیر هستند. تعداد ۱۵۹ گونه جانوری شامل پستانداران، پرندگان و خزندگان در دماوند زندگی می‌کنند. جانوران شکارچی چهارپا (روباه، شغال و گرگ) تا ارتفاع ۴۰۰۰ متری و خرس‌ها (بیشتر در غرب و شمال) دیده می‌شوند.

جانوران گیاه‌خوار شامل کل، میش، آهو، گراز و خرگوش هم در دشت‌های کوهپایه‌ای دماوند زندگی می‌کنند. جانوران دیگر، ماه‌های گرم را در ارتفاعات سیری کرده و با سرد شدن هوا به مرور ارتفاع کم می‌کنند. این جانوران تا ۵۰۰۰ متری هم بالا می‌روند. پرندگان شامل عقاب طلایی، جغد، خفاش، تیهو، کبک و سینه‌سیاه هستند. گونه‌های مختلف مار، عقرب، بزججه، موش، گورکن و افعی البرزی در این منطقه دیده می‌شوند.

مراتع

مراتع واقع در دامنه‌های دماوند به لحاظ تغییرات ارتفاعی از تنوع و غنای بالایی برخوردارند.

این موضوع بیشتر می‌شود. گونه‌های گیاهی گون *(Astragalus microcephallus)*، تپاله گون *(Onobrychis cornuta)*، آویشن *(Thymus pubescens)*، نرمه‌واش *(Bromus tomentellus·Bromus stenostachyus)*، سنک *(Festuca ovina)* و قیاق *(Elymus hispidus var hispidus)* و *(Elymus hispidus var tomentosus)*، به‌عنوان مهمترین و بیشترین گیاهان منطقه دماوند کوه در ارتفاعات ۲۴۰۰ تا ۳۵۰۰ متر از سطح دریا حضور دارند که در قالب تیپ‌های مرتعی در منطقه مشاهده می‌شوند. بیشترین تمرکز برای دام هم در این منطقه رویشی است. در ارتفاع ۳۵۰۰ متر به بالا پوشش گیاهی به سبب شرایط محیطی تنک‌تر شده و گونه‌های آپی در این منطقه ظاهر می‌شوند. گونه‌های *Scutellaria glechomoides*, *Veronica aucheri*, *Erigeron hyrcanicus*, *Astragalus jodotropis*, *Astragalus macrosemius*, *Acantholimon demavendicum*, *Didymophysa aucheri* و *Potentilla nuda*, *Jurinella frigida* در ارتفاعات ۳۵۰۰ تا ۳۹۰۰ متری از سطح دریا رویش داشته و از گونه‌های انحصاری البرز هستند. گونه‌های *Senecio iranicus*, *Veronica paederotae*, *Erigeron uniflorus*,



شکل ۹- نمایی از رویشگاه دامنه جنوبی قله دماوند (ارتفاعات زیر ۳۰۰۰ متری از سطح دریا). (عکس از: حسن قلیچ‌نیا).

تغییرات ارتفاعی به همراه تغییرات جهات شیب و همچنین فرار گرفتن در بین ناحیه خزری و ایرانی- تورانی شرایط مناسبی را برای رویش گونه‌های مختلف مرتعی فراهم آورده است. تیپ‌های غالب مرتعی به‌طور عمده گیاهان بالش‌وش شامل *Thymus pubescens*، بزگون (*Astragalus microcephalus*)، تپاله‌گون (*Onobrychi scornta*)، گون (*Astragalus jodotropis*) به همراه گندمیان دائمی مانند سنک (*Festuca ovina*) و نرمه‌واش (*Bromus tomentellus*) است که با تغییرات ارتفاع، گونه‌های غالب آن نیز تغییر می‌کند. بهره‌برداران مرتعی در فصل چرا در منطقه حضور دارند که شامل مرتعداران محلی و عشایر هستند. عشایر مراتع دماوندکوه شامل عشایر نیمه‌کوچ‌نشین بوده و بخش عمده آنها متشکل از ایلات هداوند، سنگسر، کلهر و طوایف وابسته یا مستقل هستند. زمان استفاده از مراتع منطقه از اواسط خرداد تا اواخر شهریور است.

سایر ظرفیت‌های دماوند

دماوند یخچال‌های متعددی شامل آبشار یخی، یخچال‌های سیوله، دبی سل، عروسک‌ها، دره یخار و خورتابسر دارد. همچنین وجود ۱۶ مسیر برای کوهنوردی که چهار مسیر آن از مسیرهای اصلی صعود به دماوند به شمار می‌روند از دیگر ویژگی‌هاست. رایج‌ترین و پرتددترین مسیر صعود به دماوند، مسیر رینه (جنوبی) است.

کوهپیمایی این مسیر از کیلومتر ۸ جاده رینه به پلور در مکانی موسوم به دوراهی آغاز می‌شود که در آن راه خاکی به سمت مسجد از مسیر آسفالت بین پلور و رینه جدا می‌شود. پس از عبور از جاده خاکی به مسجد و گوسفندسرا رسیده و از آنجا پس از طی ۴ ساعت کوهنوردی به بارگاه سوم در ارتفاع ۴۲۵۰ متری می‌رسد. مسیر پس از عبور از کنار آبشار یخی در ارتفاع ۴۸۰۰ متری به تپه گوگردی و سپس قله منتهی می‌شود. مسیر سیمرخ (غربی) در دوراهی بین جاده پلور و لار با طی مسافت در جاده خاکی به طول ۳۰ کیلومتر به پارکینگ در منطقه واراو منتهی می‌شود. پس از حدود ۳ ساعت کوهپیمایی به پناهگاه سیمرخ در ارتفاع ۳۱۰۰ متری می‌رسد و ادامه مسیر روی یال غربی به قله منتهی می‌شود. مسیر ناندل (شمالی) از جنوب غربی روستای ناندل شروع می‌شود. پس از پیمودن مراتع آلیون و نسبکه به ابتدای یال شمالی و سپس به جانپناه واقع در ارتفاع ۴۰۰۰ متری ختم می‌شود. مسیر پس از پیمایش یخچال دبی سل به جانپناه ۴۷۰۰ متری رسیده و از اینجا پس از پیمایش در یک شیب تند سنگلاخی به قله می‌رسد. مسیر روستای حاجی دلا (شمال شرقی) از روستای حاجی دلا در شمال قله آغاز می‌شود و پس از عبور از گوسفندسرا و دشت چمن به تخت فریدون می‌رسد و پس از جانپناه تخت فریدون در ارتفاع ۴۲۵۰ متری از سطح دریا، با تراورس یخچال عروسک‌ها در انتهای مسیر

با مسیر شمالی یکی می‌شود و به قله می‌انجامد. مسیر گزانه (شرقی) نیز از طولانی‌ترین مسیرهای صعود به دماوند به‌شمار می‌رود. مبدأ حرکت از روستای گزانه در منطقه لاریجان است که پس از پیمایش مراتع استله‌سر و پنکوه به منطقه و پناهگاه تخت فریدون ختم می‌شود و از آنجا با مسیر شمال شرقی برای رسیدن به قله، مشترک می‌شود. بهترین زمان برای صعود به قله دماوند ماه‌های تیر و مرداد است. صعود زمستانی قله دماوند از شاخص‌ترین صعودهای زمستانی در ایران محسوب می‌شود و به‌علت شرایط ویژه آن نیاز به آمادگی جسمانی، تجربه، تجهیزات و برنامه‌ریزی صحیح دارد. برای اجرای برنامه تابستانی دماوند زمان سه روز کافی به نظر می‌رسد. در تابستان در بیشتر نقاط مسیر، آب به حد کافی یافت نمی‌شود.

دهانه گوگردی دماوند و دشت شقایق، از سایر جذابیت‌های گردشگری و کوهنوردی این منطقه است. وجود پوشش گیاهی متنوع نیز شرایط مناسبی را برای زنبورداری و دامداری در منطقه فراهم کرده است.

در سال‌های اخیر گستردگی تبلیغات در مورد استفاده از گیاهان دارویی و بی‌ضرر دانستن آنها، سبب هجوم برخی از افراد به‌سوی مناطق لار و دامنه‌های دماوند شده است.

آسیب‌ها و مخاطرات دماوند

اکوسیستم آلی بسیار آسیب‌پذیر است و حتی در کوچکترین سطح اختلال توسط انسان، زمان بهبودی بسیار طولانی را می‌طلبد و در مقایسه با جوامع گیاهی دیگر در ارتفاعات پایین‌تر، اثرات تخریب بیشتر است.

جاده‌سازی و ساخت‌وساز

جاده‌های غیرضروری و بسیار بدساخت که موجب رانش دامنه‌ها، قطعه قطعه شدن زیستگاه‌ها، بدمنظر شدن محیط طبیعی و ساده‌سازی دسترسی به مراتع و شکارگاه‌ها می‌شود، بی‌هیچ ضابطه‌ای در یکی دو دهه گذشته، گسترش یافته‌اند. نمونه بارز آن، جاده‌ای است که از قسمت دامنه‌های جنوبی کوه دماوند تا چال چال، چاک اسکندر و گردنه سرداغ (ارتفاع نزدیک به ۴۰۰۰ متر) و از آنجا به‌سوی شمال کوه دماوند می‌رود. این جاده که بدون هماهنگی با سازمان حفاظت محیط‌زیست و حتی وزارت راه و شهرسازی ساخته شده، غیرضروری و مضر به حال منطقه بوده و آرامش باشکوه گردنه سرداغ را خدشه‌دار کرده است. ساخت‌وسازهای غیرمجاز به‌همراه جاده‌ای ارتباطی در دامنه شمالی دماوند در سال‌های اخیر گسترش زیادی یافته است.

معادن

معادن‌های پوکه معدنی به‌خصوص در دامنه‌های جنوبی و جنوب شرقی دماوند (بیشتر با مجوز بخش دولتی) در حال



بهره‌برداری است. برای دست‌یافتن به این معادن جاده‌های دسترسی متعدد به بلندی‌های دماوند ساخته شده و با تخریب پوشش گیاهی منطقه، شاهد تأمین منافع شخصی بهره‌برداران و از بین رفتن سرمایه‌های ملی و طبیعی کشور هستیم. هرچند در سال‌های اخیر با تلاش سازمان‌های مردم‌نهاد و قوه قضاییه، بخش بزرگی از این معادن تعطیل شده‌اند.

گردشگری ناپایدار و کوهنوردی

یکی از جاذبه‌های طبیعی کوه دماوند، دشت موسوم به شقایق است که خردادماه هر سال، دامنه‌های آن در مناطق رینه و لار، خلعت زیبای این گونه گیاهی را بر تن کرده و تلفیق سبزی و سرخی دشت در کنار آبی آسمان، پدیده حیرت‌انگیز طبیعی را در مقابل هر بیننده‌ای به نمایش می‌گذارد. این منطقه علاوه بر رویشگاه گونه یاد شده دارای گونه‌های گیاهی از خانواده‌های مختلف است که برخی از آنها مصرف خوراکی دارد و به‌صورت سبزی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در سال‌های اخیر گستردگی تبلیغات در مورد استفاده از گیاهان دارویی و بی‌ضرر دانستن آنها، سبب هجوم برخی از افراد به‌سوی مناطق لار و دامنه‌های دماوند شده است. این مناطق به سبب دسترسی آسان و گستردگی مراتع بیش از پیش مورد هجوم گردشگران غیرمسئول قرار گرفته است. گیاهان منطقه به‌صورت انبوه با ریشه و پیاز کنده شده مورد استفاده قرار می‌گیرد. حجم انبوه گردشگران در روزهای تعطیل به‌گونه‌ای است که برداشت بی‌رویه گیاهان مراتع سبب ریشه کن شدن آنها در منطقه شده که حتی آثار زشت آن را می‌توان در طبیعت به‌صورت کم‌پوشش شدن زمین‌ها مشاهده کرد. متأسفانه برداشت بی‌اندازه برخی از گیاهان، آنها را تا آستانه انقراض پیش برده است. حتی در مواردی عبور و مرور این افراد با وسایل نقلیه در عرصه‌ای طبیعی به مراتع لطمه وارد کرده است. در بین این رفت و آمدها متأسفانه گیاهان زیادی زیر پا له شده و حتی گیاهان ارزشمندی چون شقایق طناز مورد بی‌مهری قرار می‌گیرند. برخی از این افراد به چیدن سبزی‌های کوهی اکتفا نکرده و دیگر گیاهان ارزشمند را هم می‌چینند و حتی برای ایجاد آتش، بوته‌های بزرگ گون را که نقش مهمی در اکوسیستم مراتع ایفا می‌کند، ریشه‌کن می‌کنند.

وجود امکانات پناهگاهی و سهولت دسترسی در ضلع جنوبی زمینه را برای حضور و استقرار کوهنوردان و گردشگران در حجم زیاد فراهم کرده است. نبود فرایند اعمال مدیریت کوهنوردی در دماوند نیز اثرات فزاینده‌ای را در تخریب آن ایجاد کرده است. به‌واسطه فقدان انطباق حضور گردشگر و کوهنورد با ظرفیت‌های اکولوژیک قله دماوند و بی‌توجهی برخی کوهنوردان و گردشگران به مسائل محیط‌زیستی دماوند، شرایطی را به‌وجود آورده که آثار آن به‌صورت تابش زباله و آلودگی منابع آب و خاک و از بین رفتن پوشش گیاهی

بر اثر تردد زیاد کوهنوردان و قاطرهای حمل بار، مشهود است و دامنه گسترش این تخریب هر ساله بیشتر می‌شود. چرای دام، وجود دام‌های بیش از ظرفیت مرتع و ورود و خروج ناپهنگام از مراتع و اجاره غیرقانونی پروانه چرا از عوامل تخریب مراتع هستند که نمود آن در دامنه‌های شمالی بیشتر از سایر مناطق است.

پیشنهادها

دماوند فقط یک کوه نیست بلکه داستان تاریخ، تمدن و فرهنگ یک کشور و یک ملت است. پس بیاییم بلندترین مخروط آتشفشانی خاورمیانه، نزدیکترین نقطه ایران به آسمان، نگین البرز، خاستگاه اسطوره‌ها و داستان‌های کهن ایرانی و این قله به غایت زیبا، مغرور و سربلند را یاری دهیم. در قدم اول تبدیل منطقه دماوند به پارک ملی تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست، زمینه لازم را برای حفظ این میراث طبیعی باارزش فراهم می‌کند. برای نجات و گسترش ارزش‌های اکولوژیک منطقه، به‌جز عزم ملی و اقدام‌های مؤثر سازمان‌های مربوطه (سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و غیره)، همراهی و حمایت تمامی اندیشمندان، صاحب‌نظران، دانشگاهیان، مردم بومی و تمامی علاقه‌مندان به طبیعت و زیست‌بوم مورد نیاز است. کوهنوردی مسئولیت‌پذیر یعنی تلاش در جهت حفاظت از کوهستان و طبیعت در سطح منطقه‌ای و ملی و به حداقل رساندن اثرات منفی بر اکوسیستم کوهستان که محصول آن، پایداری این زیست‌بوم و بهره‌وری از سیمای ارزشمند و حیاتی آنها است.

منابع

- محمدی‌فر، د. ۱۳۹۳. دایرة المعارف دماوند، کوه بزرگ، نماد ایران، میراث کوهنوردی جهان. انتشارات سبزان.
- مظفریان، و. ۱۳۷۷. فرهنگ نام‌های گیاهان ایران، انتشارات فرهنگ معاصر.
- مهندسین مشاور جام‌آب، ۱۳۷۰. طرح جامع آب کشور، گزارشات هوا و اقلیم. وزارت نیرو.
- نصرتی، م. ۱۳۸۱. دماوند خاستگاه اساطیر ایران زمین. نشر تربت.
- قلیچ‌نیا، ح. ۱۳۸۵. گزارش طرح تحقیقاتی ارزیابی مراتع مختلف آب و هوایی ایران - استان مازندران. مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور.
- قهرمان، ا. ۸۲-۱۳۵۷. فلور رنگی ایران، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور.
- Akhani, H. 2006. Flora Iranica: facts and figures and a list of publications by K. H. Rechinger on Iran and adjacent areas. *Rostanihi* 7(suppl. 2):19-61.
- Noroozi, J., Akhani, H. and Breckle, S.W., 2008. Biodiversity and phytogeography of the alpine flora of Iran. *Biodiversity and Conservation*, 17(3), 493-521.
- Noroozi, J., Akhani, H. and Willner, W., 2010. Phytosociological and ecological study of the high alpine vegetation of Tupal Mountains (Central Alborz, Iran). *Phytocoenologia*, 40(4), 293-321. Rechinger, K.H. (ed.). 1968-2005. *Flora Iranica*, vols 1-176.
- Rechinger, K.H. (ed.). 1968-2005. *Flora Iranica*, vols 1-176. Akad. Druck-u. Verlagsanstalt, Graz.
- Ghelichnia, H. 2014. Flora and vegetation of Mt Damavand in Iran. *Phytologia Balcanica* 20 (2-3): 257 - 265, Sofia.